

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نقش وحدت حوزه و دانشگاه در پیشرفت و تعالی جامعه اسلامی

با تأکید بر اندیشه مقام معظم رهبری (دامت برکاته)

فاطمه عرفانی^۱

^۱ (طلبه سطح ۲ . حوزه الزهرا (س) گرگان . fmarziyeh74222@gmail.com)

چکیده

مقاله حاضر با عنوان نقش وحدت حوزه و دانشگاه برای تعالی جامعه اسلامی با تأکید بر اندیشه امام خامنه‌ای (دامت برکاته) و با هدف پاسخ به سوال "چگونه وحدت حوزه و دانشگاه می‌تواند به تعالی و پیشرفت جامعه اسلامی کمک کند؟" نوشته شده است و در آن سعی شده است به صورت مفصل و کامل به موضوع مورد نظر پرداخته شود. این تحقیق از نوع تحقیقات تحلیلی-توصیفی می‌باشد و روش جمع آوری داده‌ها در آن اسنادی و ابزار جمع آوری داده‌ها فیش می‌باشد. مراد از وحدت حوزه و دانشگاه این است که حوزه و دانشگاه بر اساس یک جهانبینی واحد یعنی جهانبینی توحیدی حرکت کنند. بر این اساس وحدت حوزه و دانشگاه می‌تواند تأثیرات بسیار گسترده و عمیقی بر تعالی و پیشرفت جامعه اسلامی داشته باشد. این تعامل سازنده و هم‌افزایی می‌تواند در مواردی از قبیل؛ پیشرفت علمی و پژوهشی، تربیت نیروی انسانی متعهد و متخصص، تعمیق ارزش‌های اخلاقی و دینی، پاسخ به نیازهای جامعه اسلامی، تقویت هویت اسلامی، توسعه و نشر علوم اسلامی، پایداری اجتماعی و سیاسی، ایجاد وحدت و همدلی، جریان‌سازی و مدیریت روند تحول فکری و فرهنگی، ایجاد حرکت‌های اجتماعی، مایوس کردن دشمنان، حل مشکلات و نابسامانی‌های داخلی، استقلال جامعه از قدرت‌های بیگانه، پاسداری از ارزش‌ها کمک کننده باشد. این وحدت می‌تواند به ایجاد جامعه‌ای متعالی و پیشرفته کمک کند که در آن علم و دین در خدمت تعالی و پیشرفت انسان‌ها قرار می‌گیرند و مسیر تحقق اهداف والای اسلام و ملت را هموار سازد.

واژگان کلیدی :

پیشرفت، تعالی، حوزه علمیه، دانشگاه، وحدت

مقدمه

وحدت حوزه و دانشگاه به عنوان دو نهاد علمی و آموزشی مهم در جامعه اسلامی، یکی از مباحث کلیدی و حیاتی در فرآیند تحول و پیشرفت فرهنگی، علمی و دینی است. حوزه‌های علمیه به عنوان مراکز تبیین و ترویج معارف دینی و دانشگاه‌ها به عنوان نهادهای علمی و پژوهشی، هر کدام به نوبه خود نقش بسزایی در تربیت و آموزش نسل جوان ایفا می‌کنند. اما در برخی جوامع اسلامی، به دلیل عدم تعامل سازنده و هم‌افزایی میان این دو نهاد، شکافی عمیق ایجاد شده که مانع از بهره‌مندی جامعه از تمامی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های موجود در این دو نهاد شده است.^۱

به عقیده نگارنده، یکی از مهم‌ترین چالش‌هایی که جامعه اسلامی در دهه‌های اخیر با آن مواجه بوده، فقدان یکپارچگی و هماهنگی میان آموزش‌های دینی و علمی است. این مسئله موجب شده تا نظام آموزشی و تربیتی جامعه نتواند به طور کامل به نیازهای معنوی و مادی افراد پاسخ دهد. از یک سو، حوزه‌های علمیه با تمرکز بر شیوه‌های آموزشی قدیمی تر، کمتر به مسائل و دستاوردهای علمی و فناوری‌های جدید توجه دارند و از سوی دیگر، دانشگاه‌ها با تاکید بر علوم و فناوری‌های مدرن، کمتر به معارف و ارزش‌های دینی می‌پردازند.^۲ این وضعیت منجر به ایجاد نسلی شده که یا از مبانی و اصول دینی بی‌اطلاع است یا از دستاوردها و پیشرفت‌های علمی فاصله گرفته است.

امام خامنه‌ای (دامت برکاته) به عنوان یکی از رهبران برجسته فکری و معنوی معاصر و همچنین به عنوان ولی فقیه، که اس‌الاساس جامعه اسلامی محسوب می‌گردد، همواره بر ضرورت وحدت حوزه و دانشگاه تاکید داشته است. ایشان بر این باورند که تقویت ارتباط و همکاری میان این دو نهاد می‌تواند زمینه‌ساز تحقق آرمان‌های بلند اسلامی و پیشرفت همه‌جانبه جامعه باشد. همچنین معتقدند که بدون تعامل سازنده و هم‌افزایی میان حوزه و دانشگاه، جامعه اسلامی نمی‌تواند به طور کامل به اهداف عالیه خود دست یابد و در مسیر تعالی و پیشرفت قرار گیرد.^۳ از دیدگاه امام خامنه‌ای، وحدت حوزه و دانشگاه نه تنها به معنای همگرایی فکری و علمی، بلکه به معنای تعامل و همکاری عملی نیز هست. ایشان بر این باورند که حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌ها باید با شناخت و احترام به

^۱ برای مثال در مصر و ترکیه.

^۲ بیانات امام خامنه‌ای، ۱۳۷۳/۹/۲۷.

^۳ همان.

نقش و وظایف یکدیگر، در جهت پیشبرد اهداف مشترک و تحقق آرمان‌های اسلامی گام بردارند. به این ترتیب، می‌توان به تربیت نسل جوانی متعهد، آگاه و توانمند در هر دو بعد دینی و علمی دست یافت که قادر به حل چالش‌های پیش روی جامعه و پیشبرد آن به سوی تعالی و پیشرفت باشد.

تحقیق و پژوهش در زمینه وحدت حوزه و دانشگاه به دلایل متعددی ضرورت دارد. این دلایل می‌تواند از جنبه‌های دینی، علمی، فرهنگی و اجتماعی بررسی شود. از جمله؛ تحقق آرمان‌های اسلامی، رفع چالش‌های اجتماعی و فرهنگی، ارتقای کیفیت آموزش و پژوهش، تولید دانش بومی و اسلامی، تقویت هویت اسلامی و فرهنگی، پاسخ به نیازهای روز جامعه؛ به همین منظور، موضوع وحدت حوزه و دانشگاه همواره یکی از موضوعات مورد علاقه پژوهشگران و محققان بوده است. از جمله این تحقیقات که بیشترین ارتباط را با پژوهش حاضر دارند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. عین الله زاده ، سهیلا (۱۳۸۸) ، در مقاله ای تحت عنوان "منادی وحدت حوزه و دانشگاه" به بررسی و تحلیل چیستی و چرایی وحدت حوزه و دانشگاه پرداخته است.

۲. نبوی، محمدحسن (۱۳۸۰) ، در مقاله ای با عنوان "راهکارهای عملی وحدت حوزه و دانشگاه" به راهکارها و راهبردهایی اشاره می‌کند که بتوان به وسیله آن‌ها وحدت را شکل داد. نویسنده در این مقاله به ضرورت و نقش این وحدت در جامعه اشاره نکرده است.

۳. شایان فر، شهناز (۱۳۷۶) ، در مقاله‌ای با عنوان "وحدت حوزه و دانشگاه" با تکیه بر وصیت نامه سیاسی امام خمینی(ره) به ضرورت وجود وحدت و تعامل بین دو نهاد حوزه و دانشگاه پرداخته است.

۴. اعرافی، علیرضا (۱۳۸۲) ، نیز در مقاله ای تحت عنوان "بیم‌ها و امیدها" به گسست بین نخبگان اشاره دارد و وحدت حوزه و دانشگاه را راهی برای پر کردن این شکاف می‌داند.

با توجه به مطالعات پیشین هیچکدام از تحقیقات این موضوع را از منظر مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) بررسی نکرده است و از آن جایی که نظرات و دیدگاه‌های ایشان برای تعالی جامعه ایران اسلامی از اهمیت زیادی برخوردار است لازم است تا راهکارها و راهبردهای وحدت حوزه و دانشگاه از منظر ایشان نیز مورد مطالعه بررسی قرار بگیرد. به همین دلیل است که تحقیقات پیشین ما را از پرداختن به این موضوع بی‌نیاز نمی‌کند.

بنابراین سوالات این تحقیق عبارت‌اند از؛

سوال اصلی تحقیق: وحدت حوزه و دانشگاه چگونه می‌تواند به تعالی و پیشرفت جامعه اسلامی کمک کند؟

و سوالات فرعی: ۱. وحدت حوزه و دانشگاه به چه معناست؟

۲. چه عواملی باعث تقابل و انقطاع میان حوزه و دانشگاه در برخی جوامع اسلامی می‌شود؟

۳. چگونه می‌توان ارتباطات بین حوزه و دانشگاه را تقویت کرد؟

همچنین این پژوهش اهداف زیر را در خلال پاسخ به سوالات فوق دنبال می‌نماید:

(۱) بررسی دیدگاه‌های امام خامنه‌ای در خصوص وحدت حوزه و دانشگاه. (۲) تبیین ضرورت وحدت حوزه و دانشگاه برای تعالی جامعه اسلامی. (۳) ارائه راهکارهای عملی برای تحقق وحدت حوزه و دانشگاه. (۴) تأثیر وحدت حوزه و دانشگاه بر توسعه علمی و فرهنگی.

امید آن که مطالب پیش رو مفید فایده واقع گردد.

۱۲. استقلال جامعه از قدرت‌های بیگانه

وحدت حوزه و دانشگاه می‌تواند به افزایش استقلال جامعه از قدرت‌های بیگانه کمک کند. وقتی که جامعه‌ای دارای دانش و تخصص کافی باشد و ارزش‌ها و هویت ملی و دینی خود را حفظ کند، می‌تواند از وابستگی به دیگران کاسته و به صورت مستقل مسیر پیشرفت و توسعه را طی کند.^۱ این امر می‌تواند به تقویت قدرت ملی و کاهش تأثیرات منفی دخالت‌های خارجی منجر شود.^۲

وحدت حوزه و دانشگاه و انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی ایران که در سال ۱۳۵۷ به پیروزی رسید، نتیجه یک حرکت عظیم و بی‌سابقه بود که در آن نقش وحدت حوزه و دانشگاه به وضوح دیده می‌شود. در این انقلاب، حوزه‌های علمیه به عنوان مراکز دینی و معنوی و دانشگاه‌ها به عنوان مراکز علمی و فکری با همدیگر به همکاری و همبستگی رسیدند تا اهداف مشترکی را دنبال کنند.

امام خمینی(ره) با رهبری خردمندان و الهام‌بخش خود، توانست حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌ها را در یک جبهه متحد علیه رژیم پهلوی قرار دهد و زمینه‌های فکری، معنوی و عملی برای پیروزی انقلاب اسلامی ایران را فراهم کند. نقش ایشان در تبیین ایدئولوژی انقلاب، سازماندهی مبارزات، و ایجاد بسترهای همکاری پس از انقلاب، نشان‌دهنده اهمیت وحدت بین حوزه و دانشگاه در دستیابی به اهداف انقلاب اسلامی و ساختن جامعه‌ای مبتنی بر ارزش‌های دینی و علمی است.

این وحدت از آنجا اهمیت داشت که هر دو نهاد به دنبال ایجاد تغییرات بنیادی در ساختارهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشور بودند. روحانیون و علما از طریق خطبه‌ها، سخنرانی‌ها و شبکه‌های گسترده مساجد، نقش مهمی در تبیین و ترویج ایدئولوژی انقلاب اسلامی ایفا کردند. همچنین در کنار دانشجویان ایستادند و با برگزاری اعتراضات، تظاهرات و انتشار بیانیه‌ها، به گسترش آگاهی و بسیج عمومی پرداختند.

^۱ (بیانات، ۱۳۷۳/۰۹/۲۷)

^۲ (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۶۹/۰۹/۲۸: «این، همان وحدت حوزه و دانشگاه است. وحدت حوزه و دانشگاه، یعنی وحدت در هدف. هدف این است که همه به سمت ایجاد یک جامعه‌ی اسلامی پیشرفته‌ی مستقل، جامعه‌ی امام، جامعه‌ی پیشاهنگ، جامعه‌ی الگو، ملت شاهد - ملتی که مردم دنیا با نگاه به او جرأت پیدا کنند، تا فکر تحول را در ذهن خودشان بگذرانند و در عملشان پیاده کنند - حرکت نمایند.»)

همکاری و هماهنگی بین حوزه و دانشگاه باعث شد تا یک جبهه متحد و منسجم علیه رژیم پهلوی شکل بگیرد. این اتحاد باعث شد تا هرگونه سرکوب و تفرقه‌افکنی رژیم نتواند این حرکت انقلابی را متوقف کند. دانشجویان و اساتید دانشگاه‌ها با استفاده از ابزارهای علمی و رسانه‌ای خود، به افشای فساد، بی‌عدالتی و وابستگی‌های رژیم پرداختند و از سوی دیگر، حوزه‌های علمیه با بهره‌گیری از نفوذ معنوی خود، روحیه مقاومت و استقامت را در بین مردم تقویت کردند.

نتیجه این همبستگی و وحدت، پیروزی انقلاب اسلامی بود که توانست نظام شاهنشاهی را سرنگون کرده و نظام جمهوری اسلامی را بر پایه ارزش‌های دینی و مردمی بنیان‌گذاری کند. این انقلاب نشان داد که همبستگی و همکاری بین نهادهای دینی و علمی می‌تواند نیرویی قدرتمند و تحول‌آفرین ایجاد کند که قادر است ساختارهای موجود را به نفع مردم و با هدف تحقق عدالت و استقلال دگرگون سازد. به این ترتیب، انقلاب اسلامی ایران به عنوان نمونه‌ای از اثرات مثبت و عظیم وحدت حوزه و دانشگاه در تاریخ معاصر به ثبت رسید.

نتیجه گیری

وحدت حوزه و دانشگاه به معنای همگرایی و همکاری متقابل میان نهادهای دینی (حوزه‌های علمیه) و نهادهای علمی (دانشگاه‌ها) است که هدف آن ایجاد جهان‌بینی واحد در آموزش، پژوهش و تربیت نیروی انسانی متعهد به ارزش‌های اسلامی و دانش روز می‌باشد چرا که تنها از طریق این همگرایی است که می‌توان به توسعه همه‌جانبه جامعه اسلامی دست یافت.

تاثیر وحدت حوزه و دانشگاه در پیشرفت و تعالی جامعه اسلامی بسیار عمیق و گسترده است. این وحدت می‌تواند به تقویت هویت اسلامی در بین دانشجویان و طلاب منجر شود، که نتیجه آن افزایش تعهد و مسئولیت‌پذیری در امور اجتماعی و فردی است. همچنین، با ترکیب دانش دینی و علمی، می‌توان به تولید دانش و فناوری‌های جدیدی پرداخت که هم با ارزش‌های اسلامی سازگار باشند و هم نیازهای روزافزون جامعه را برطرف کنند. این امر می‌تواند به توسعه پایدار، عدالت اجتماعی و کاهش وابستگی به قدرتهای خارجی کمک کند.

علاوه بر این، وحدت حوزه و دانشگاه می‌تواند به تقویت همبستگی و همکاری بین نخبگان علمی و دینی کمک کند. این همبستگی می‌تواند به ایجاد یک حرکت اجتماعی قوی منجر شود که در برابر تهدیدات و چالش‌های داخلی و خارجی مقاوم‌تر باشد. همچنین، این وحدت می‌تواند به ارتقای کیفیت آموزش و پژوهش، تربیت نسل‌های آینده با هویت اسلامی قوی و تخصص علمی بالا، و حل مسائل و مشکلات اجتماعی و فرهنگی کمک کند. در نهایت، وحدت حوزه و دانشگاه نه تنها به پیشرفت علمی و فنی جامعه اسلامی می‌انجامد، بلکه به تعمیق ارزش‌های دینی و اخلاقی در زندگی فردی و اجتماعی کمک کرده و جامعه‌ای متعالی و پیشرو را شکل می‌دهد.

فهرست منابع

➤ قرآن کریم

➤ نهج البلاغه

- ۱- ابن سینا، حسین بن عبدالله، التنبیهات و الاشارات، تصحیح: شهابی، محمود، تهران: دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۳۹ ه.ش.
- ۲- امام خمینی، روح الله، ولایت فقیه، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ سی‌ام، ۱۳۹۵ ه.ش.
- ۳- پایگاه حفظ و نشر آثار آیت الله العظمی خامنه‌ای (مد ظله العالی).
- ۴- پژوهنده، محمد حسین، "توسعه فرهنگی و فرهنگ توسعه"، اندیشه حوزه، شماره ۳۰، ۱۳۸۰ ه.ش.
- ۵- جعفریان، رسول، جریان‌ها و سازمان‌های مذهبی و سیاسی در ایران، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، [بی‌چا]، ۱۳۸۳ ه.ش.
- ۶- حبیبی، جواد، "اسلام و توسعه پایدار"، اندیشه صادق، شماره ۱۳ و ۱۴، ۱۳۸۲ ه.ش.
- ۷- سایت واژه‌یاب فارسی، فرهنگ معین.
- ۸- طبرسی، حسن بن فضل، مجمع البیان، قم: شریف رضی، چاپ سوم، ۱۳۷۷ ه.ش.
- ۹- فیروزآبادی، سید حسن، روحانیین در دلها: گفتمان روحانیت شیعه، قم: دانشگاه عالی دفاع ملی، چاپ اول، ۱۳۹۳ ه.ش.
- ۱۰- فیض کاشانی، ملامحسن، مهجه البیضاء فی تهذیب الاحیاء، قم: دار الکتب الاسلامیه، [بی‌چا]، ۱۴۲۹ ه.ق.
- ۱۱- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ترجمه: ولی، حسین، قم: انتشارات دارالکتب، چاپ چهارم، ۱۳۹۳ ه.ش.
- ۱۲- متولی امامی، سید محمد حسین، جستارهایی نظری در باب تمدن اسلامی، اصفهان: کتابستان، چاپ اول، ۱۳۹۸ ه.ش.
- ۱۳- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت: دار احیاء التراث العربی، [بی‌چا]، ۱۴۰۳ ه.ق.
- ۱۴- مطهری، مرتضی، مبانی اقتصاد اسلامی، تهران: انتشارات صدرا، چاپ یازدهم، ۱۳۸۸ ه.ش.

